

(باسى 1 - بەتتە)

”دالھە – ەدال وي جەلسىلى“
”جانلدى بە-لىنەن ۇرۇ“
امالى، ”شاعىن كۇش ارقىلى ۇلكەن ماسەلەلەردى شەشۇدىڭ“ تىرەگى، سونداي – اق شىنجياڭنىڭ باستانا اشۇندا جانە شەشۇشى شايد-قاستا، قامد تاستاۋ مەن قامال الۇ بارسىندا جە-ئىكسكە جەتۇننىڭ اسلى .

كەدەيلەردى دالھە – ەدال سۇيەمەلدەۋدە كۇڭىلدە سان بولغاندا عانا، قىزمەت تىندىرىمدى بولادى، ونىڭ تەتىگى سۇيەمەلدەيتىن ويبەكىننى انىق ُيىلىپ، ابدەن كوز جەتكىزۇ كەرەك.
اۆتۈ-نومپالى رايوندىق پارتكوم دالھە – ەدال پارقتاۋ-دى كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇدىڭ ”تۇڭغىش شايقاسى“ ەتۇگە تاباندى بولپ، كە-دەيلەردى سۇيەمەلدەۋ ويبەكىسسىن انىق ُيىلۇ-دىڭ ”غېرىشى تۇبەيەسەن“ مىقتى تۇيپەلەدى، ناقتى تۇيپەلەدى.

وتباسىندا ەڭبەككە جارايىتىن قانشا ەڭبەك كۇش بار؛ كەپتەر، قوي، سىير باعمىشلىق جاء-دايى قالاي؛ پايدالانۇعا بولاتىن ەگىستىك جەرد-نىڭ كولەمى قانشا، تولقى پايدالاندى ما، جوق يا؛ بادام، ورنىك اعاشى، جاڭغاق اعاشىنان قانشا ُتۇپ ەكتى، ۇنىم مولشەرى قانداي...
2014 – جىلى بۇرىن – سوڭىدى بولماعان كەدەيلەرگە ارحىۋ نۇرعىزىپ، كارتىچكالاندىرۇ قىزمەتى تۇتاس رايوندا جاپپاي ورسىتەنلدى، كەدەيلىك سان – سىفرى تۇڭغىش رەت قىستاققا، وتباسىنا، ادامعا دەيىن دالھە – ەدال بولدى. قايتا – قايتا تەكسەرۇ ارقلى كەدەي وتباسىلارنىڭ جاعدايى كورسەتىلىپ، ارقايىسى وتباسىنىڭ كومهكتەسە-تىن، سۇيەمەلدەيتىن كادىرى كىم، جوسپار بويىن-شا قانشا ۇاقىتتا كەدەيلىكتەن ارىلادى، قانداي تاسلىمەن كەدەيلىكتەن ارىلتىلادى سىياقتى ُيىر قىدرۇ ەگجەي – تەڭجەيلى دالھە – ەدال پارەق-تاۋدان كەيىن، وسى كەدەي وتباسىلارن كەدەي-لىكتەن ارىلتۇ تىزىمىنە كىرگىزدى.

2017 – جىلى اۆتونوميالى رايون 220 مىڭعا جۇقى كادردى قىستاققا بارۇعا، وتباسىلارنىا بارۇعا ۇيىمداستىردى، پارىقتاۋ ولشەمن ايقىن بەلگىلەۋ (“كەدەن تارقىتىرماۋ، ۇشتى قامتاما-سىز ەتۇ“)، پارىقتاۋ ُتارتىبىن جۇيەلىلەندىرۇ (كەدەي وتباسىلارن پارىقتاۋ ”غېىر رەت ُتە-نىش ەتۇ، ەكى رەت اشىق جاريالاۋ، ەكى رەت اقىلداسپ باعالاۋ، غېىر رەت سالىستىرۇ، غېىر رەت خابارلاندىرۇ“ ُتارتىبى) ارقىلى، دالھە – ەدال قايتا تەكسەرۇ ورسىتەتۇ ارقىلى يكەمدى باسقارۇدى اتقارپ، كەدەيلىك ەجەجە سانن جاپپاي انىق ُيىلىپ، يىنفورماتسىيا جۇيەسى، قاعاز جۇزىندە-گى ارحىۋ قوعام حاۋىپسىزدىگى جان سانى داپتە-رى، وتباسىنىڭ ناقتى جاعدايى بارلىعى بىردەي بولۇدى ورنىداپ، ”وتباسىندا كارتىچكا بولۇدى، قىستاقتا كەستە بولۇدى، اۋىلدا ُتىزىم بولۇدى، اۋ-داندا ارحىۋ بولۇدى، ايماقتا تۇپتاما بولۇدى، رايون-دا قامبا بولۇدى“ جۇزەگە اسىرىپ، كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ بايلىىنىڭ دالھە – ەدال باعىتنامالى تۇردە سۇيەمەلدەيتىن ويبەكىنگە ەڭ ۇلكەن وىنەمدىلىك جاراتۇنا شىنايى كەپىلدىك ەتتى .

يەڭغەسار اۋدانى ماڭشىن اۋىلى اققۇس قىستاعىنىڭ تۇرعىنى وبۇلقاسم ُتابىردىڭ كەدەي بولۇننىڭ باستى سەبەبى ەگىستىك جەرى از، تەك باعمىشلىققا سۇيەنەتىن، الايدا بۇرىننان بەرى قوراسىن كەڭەيتىپ سالۇعا قارجى تاپىلماعاندىقتان، تۇرمىسى وڭالماي كەلە جاتقان بولاتىن.

كەدەي وتباسى دەپ انىقتالغان سولڭ، ول كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ شاعىن كولەمدى سە-نىمدى قازىن اققاشسىنان 50 مىڭ يۋان الادى، ارى ۇوسىمىن ۇكىمەت كوتەرىپ، ۇزى غېىر تىيىن ۇوسىم تولەمەيدى.
”قازىن اقشا العان ال-ماشقى جىلى ارتىق 10 مىڭ يۋان كىرسى كىر-گىزدىم، سونىمەن كەدەيلىك قالپاعىن الپ تاس-تادىم“ .
دەدى ول، – ”ەندىگارى قاتاردان قالپ“ تۇرمىس كەشىرگىم كەلمەيدى، كوپشە-لىكىپەن بىردەي، بار نىيەتمەن دوڭگەلەك داۋ-لەتتىلىككە ۇمتىلامىن!“.

تاكىپىكا قاراستىرىپ، كوپ امالدى قاتار اتقارىپ قىين ماسەلەلەردى شەشتى
شىنجياڭ كەدەيلەردى دالھە – ەدال سۇيە-مەلدەۋ، كەدەيلىكتەن دالھە – ەدال ارىلتۇ نەگىز-گى جوباسىنا باستان – اياق تاباندى بولۇدان اۋنت-قىماي، ”التى دالھە – ەدال بولۇدى“ كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇدىڭ تۇتاس بارسىمەن ساباق-تاستىردى، ”كىمدى سۇيەمەلدەۋدىڭ“، ”نەنى

سۇيەمەلدەۋدىڭ“، ”كىم سۇيەمەلدەۋدىڭ“، ”قالاي سۇيەمەلدەۋدىڭ“ تۇتاس بارسىمەن ساباق-تاستىرىپ، كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇ شايقا-سىن بار كۇشپەن ويداعىداي جۇرگىزدى. شاپار اۋدانى نۇرباق اۋىلى سوگەتتوعاي قىستاعىنىڭ كوكونىس جىلىجايىندا قىستاق تۇرعىنى مامەت ازەزدىڭ كۇن ساين كىرىپ – شىعىب جۇرگەنن كورەسىز. وتكەن جىلى ول ُبايسى ەگۇ ارقىلى 3000 يۋاننان استام كىرسى كىرگىزدى.

”وسى بىرنەشە جىلدا مەملەكەت قارجى جا-عىنان قولداۋ كورسەتكەن كەدەيلەردى سۇيە-مەلدەۋ قويى، اۋالا ەكونوميكاسى، جىلى قورا، دوغاشا جىلجىاي سىياقتى كەدەيلەردى سۇيە-مەلدەۋ نىساننان يىگىلكىتەندىم، وسى نىساندار-دان كوپ پايداغا كەنەلدىم، وسنىڭ بارلىعى پارتبانىڭ جاقسى ساپاساتنىڭ ارقاسى“، – دەدى مامەت ازەز .

نە كەمىشىل بولسا، سونى تولىقتاۋ بىرىنسىيىنە تاباندى بولدى. كەدەيلىكتەن ارىلتۇ-دان قامال الۇ شايقاسى جۇرگىزىلگەن سولڭ، را-يونىمىزدىڭ جەر – جەرى ”ەكەدن تارقىتىرماۋ، ۇشتى قامتاماسىز ەتۇگە“ نىقال جاسايتىن كور-نەكتى ماسەلەلەردى مۇقيات تاۋىپ، كەدەي وتبا-سىلارن كەدەيلىكتەن ارىلتۇدىڭ، كەدەي قىستاق-تى كەدەيلىك تىزمىنەن شىعارۇدىڭ ناقتى ولشە-مىنە تۇرالانىپ، ناقتى نىساندى تۇلعالاپ، ويدا-عىداي اتقارپ، نىسان ورنالاستىرۇنىڭ دالھە – ەدال بولۇنا شىنايى كەپىلدىك ەتتى.

وسى نەگىزدە، قارجى بەتالىسى ُتويىنىن ايقىنداپ، ارناۋلى نىساندىق كەدەيلەردى سۇيە-مەلدەۋدىڭ دالھە – ەدال، باعىتنامالى كۇش سالۇىن، قىستاققا، وتباسىنا، ادامعا دەيىن جەت-كىزۇدى لىگەرلەتتى. اۆتونوميالى رايون ەجەجە سەيىندەگى كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ قازىنالىق ارناۋلى قاراجاتىنىڭ %80تەن استامى وڭتۇستىك شىنجياڭداى 4 ايماق – وبلىسقا باعىتتالدى؛ وڭ-تۇستىك شىنجياڭداى 4 ايماق – وبلىسقا ورنالاس-تىرىلىپ تۇسىرىلگەن كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ قازىنالىق ارناۋلى قاراجاتى وبلىسقا بولىنگەن قاراجاتىنىڭ جالپى كولەمىنىڭ %85تەن استامىن يەلەدى، ُسويتىپ، كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇ شايقاسىندا باتىل جەڭىسكە جەتۇگە بەرىك نەگىز قالاندى .

مىڭ قادامداپ جەتەتىن جەرگە غېىر – اق اتتاپ جەتتى. نازاردى كەدەي قاۋىمعا شوغرلاذ-دىرىپ، شىنجياڭنىڭ ُسى جۇزىندىك جاعدايە-يەن بىرلەستىرىپ، حال – جاعدايلارن بىلۇگە، ساپاساتتى دالھە – ەدال اتقارۇعا، غېىر وتباسىنا غېىر شارا داينىنداۋعا، ادام باسىنا دالھە – ەدال جەتكىزۇگە تاباندى بولپ، ”جەتى غېىر توپتى“، ”ۇشتە سەرىپىندى ارتتىرۇدى“ قامال الۇ شاراسە-نىڭ تۇتقاسى ەتىپ، كەدەي وڭىرلەرگە سۇراپىل شايقاس اشتى.

بورىش تاۋداي، جاۋاپكەرىشلىك اۋىر.
ەر دارەجەلى كادىرلار دىقندار وتباسىنا بارپ، دىقناداردىڭ ُسوزىن سويلەپ، دىقناداردىڭ جۇ-رەگىن جىلىتتى. تۇتاس رايون ار جىلى 70 مىڭنان استام كادردى تاڭداپ جىبەرىپ، 10 مىڭنان استام ”ۇعىسۇ، تىپەندىلىك جاساۋ، توعىستىرۇ“ بويىنشا قىستاقتا تۇرۇ قىزمەت اترەتىن ۇيىمداستىرىپ، تۇتاس رايونداى 3666 كەدەي قىستاققا غېىرىن-شى شۇجى جانە ”ۇعىسۇ، تىپەندىلك جاساۋ، تو-عىستىرۇ“ بويىنشا قىزمەت اترەتىن جىبەرىپ تولق قامتۇدى جۇزەگە اسىرىپ، وسى ارقىلى كەدەيلەر-دى دالھە – ەدال سۇيەمەلدەۋدىڭ قىستاق دارە-جەلى اتقارۇ قابىلەتىن كۇشەيتتى.

”بەس دارەجەلى شۇجى بىرگە يگەرۇ“ جا-ۋاپكەرىشلىك مەحنايزىمىنە تاباندى بولپ، كەدەي-لىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇدا شايقاس باسىندا قا-داعالاۋ، كوتەرەگە الپى قۇزاۋ – جەنەكشىلىك ەتۇ، قۇزاپ تەكسەرۇ – ارالاپ تەكسەرۇ، كومەك-تەسىپ جەنەكشىلىك ەتۇ، ساندى مالمەت ساپا-سىن ساراپتاۋ، كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ ارناۋلى قازىنالىق باقلاۋى سىياقتى كۇندەلىكتى قىمىلدار-

دى ورسىستەتىپ، جىل سوڭىىندا كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇ تابىستارىن باعالاۋدىڭ، سا-راپتاۋدىڭ ەڭ قاتاڭ مەحنايزىمىن اتقارىپ، دالھە – ەدال جالپى جوبانىى كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇدىڭ تۇتاس بارسىمەن ساپاقتاستىرىپ، كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇ تابىسنىڭ دالھە – دالدىگىنە شىنايى كەپىلدىك ەتتى .

جاپا – ماشاقات بولغان ساين ەرلىك يەن قايسىارلىق اناعۇرلىم ايگىلەنەدى؛ ناقاشتاۋدان وتكەن اسىل تابى ايشىقتاننا تۇسەدى. كۇندەر ُوتىپ، جىلدار جىلجىدى، ُۇن – ُتۇنسىز ۇلەس قوسقان وزگەرەستىر جەر – جەردە دابىراسىز تۇلىپ، سانسىز كەدەي بۇقارانىڭ تاعىدىرى وزگەرە باستادى.

ورنىن دالھە – ەدال نۇراقاتاندىرىپ، كەدەيلىكتىڭ تامىرىن تۇبەگەيلى ۇرۇدى نىسانا ەتتى
ناۋقاس سەبەبىنەن كەدەيلەسۇ، مۇكەدەك-تىك سەبەبىنەن كەدەيلەسۇ، وقۇعا ُتۇسۇ سەبەبە-نەن كەدەيلەسۇ، اپات سەبەبىنەن كەدەيلەسۇ، جەر تاپشى بولۇ سەبەبىنەن كەدەيلەسۇ، سۇ تاپشى بولۇ سەبەبىنەن كەدەيلەسۇ، تەخنىكا تاپشى بولۇ سەبەبىنەن كەدەيلەسۇ، قارجى تاپشى بولۇ سەبەبىنەن كەدەيلەسۇ... ُتۇنسىز ۇلەس قوسقان وزگەرەستىر جەر – جەردە دابىراسىز تۇلىپ، سانسىز كەدەي بۇقارانىڭ تاعىدىرى وزگەرە باستادى.
ورنىن دالھە – ەدال نۇراقاتاندىرىپ، كەدەيلىكتىڭ تامىرىن تۇبەگەيلى ۇرۇدى نىسانا ەتتى

”بالام كىشكەنە بولغاندىقتان ۇيدەن شىعا المايىمىن، غېىراق ۇيدەن شىقىپاسام اقشا تابا المايد-مىن“ .
خوتان اۋدانى بىغاۋات اۋىلى اجىك قىستا-عىنىڭ تۇرعىنى بۇايشام يىمىن كەزىندە غوپ كەلگەن ”العا باسارىن دا، شەگىنەرىن دە بىلەيى ارپ – تارىپ بولۇ“ قىسپاعى كەدەي-لىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇ شايقاسىندا غېىر وقپەن ەكى قويان اتاتىن ۇتىمدى شارامەن شەشىم ەتىلدى — بۇل ُۇي ماڭىندا جۇمسە-تاندىرۇ شاراسى ەدى. كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇدىڭ شىكەرىلەي لىگەرلىەۋىننە وراي ىشكى وڭىردەگى كوپتەگەن كاسىپورىندار شىنجياڭعا نىرگە تەۋىپ، كەدەيلەردى سۇيەمەل-دەۋ سەحى قىرۇار اۋىل – قىستاققا ورنالاسپ، جەر – جەردەگى كەدەي بۇقارا ەسىگىنىڭ الدد-نان – اق ”التىن توستاعانعا“ يە بولۇداي قاراياپىم ارماندارىن جۇزەگە اسردى .

پامىر ۇستىرىنىدەگى تاشقورغان تاجىك اۋ-تونوميالى اۋدانى شەكارا قورعاۋشىلارىنا كومەك قاراجات بەرۇدى تىپانقاتاندىرىپ، وتباسىندا قىين-شىلىعى بار شەكارا تۇرعىنىن شەكارا كۇزەتشىسى بولۇعا الدىمەن ورنالاستىرىپ، شەكارا بويىنداى تۇرعىنداردىڭ تۇرمىسىنىڭ ونان ارى الڭىسىز بولۇونا، تۇرمىس ساپاسىنىڭ بارنىشا جوعارىلاۋد-نا مۇمكىندىك جاسادى.

”مەملەكەت غېىزدىڭ اي ساينىعى كومەك قاراجاتتى 2600 يۇانعا دەيىن جوعارىلانپ، دوڭ-گەلەك داۋلەتلىكىنىڭ اۋىلى ُتپىتى دە جاقىنداى ُتۇستى“، – دەدى تاشقورغان تاجىك اۆتونوميالى اۋدانى ۇاچا اۋىلى شەبۇزقالا قىستاعىنىڭ شەكارا قورعاۋشىسى دولاتجان كامىك، ”پارتيا مەن مەم-لەكەتنىڭ تاماشا ساياساتىنا راقىمەت، غېىز ۇرپاق-تار بويى وتان قورعاپ، شەكارا كۇزەتتۇدىڭ قۇرىش قورعانىن سوعامىز“ .

”غېىر ُوغىردىڭ جەر – سۇى سول ُوغىر-دىڭ ادامدارىن اسىراي الماۋ“ ماسەلەسىنە مەڭزەس، كەدەيلەردى قونىس جاڭالاپ كوش-دىرپ سۇيەمەلدەۋدى بار كۇشپەن ورسىستەتتى.
اقتاۋ اۋدانى قىزىلتاۋ اۋىلى قايقا قىستاعىنىڭ تۇر-عىنى سىدىق ساتىبالدى ۇلى تاۋدىڭ تەرەڭ قويد-ناۋونان اۋدان قاللاشىعنا جاقىن ماڭداى كەدەي-لەردى قونىس جاڭالاپ سۇيەمەلدەۋ ُتۇيىنى ”سىلۇجىياۋان“ شاعىن اۋماعىنا كوشپ ُتۇستى. جاڭا مەكەنگە ۇيرەلىستى، جاڭا تۇرمىسپەن تو-عىستى، ول ُۇي اشەكەيلەۋ تەخنىكاسىن ۇيرە-

نىپ، ايلق كىرىسبن 3000 يۇانعا جەتكىزىپ، تاە-دىردىڭ ازايىتى كۇندەرىمەن قوشتاستى .
قونىس جاڭالاپ كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ بويىنشا كوشىرۇ يىنجەنەرىياسى، كەدەي قىستاقتار-دىڭ دەڭگەيىن كوتەرۇ يىنجەنەرىياسى، كەدەي ىحالقى تارىبىلەۋ، باۋلۇ، ەڭبەك شوغر لانغان كاسپ سالالارىن دامىتۇ، ەلەكتروندى ساۋدانى زات اينالىمىمەن ساپىكەستى دامىتۇ، شارۋاشلىق قۇرىپ بايۇ باستاماشىلارىن جەتىلدىرۇ، باۋلۇ، سالاماتتىق بويىنشا كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋدە-گى غېىر بەكەتتىك ەسەپ جابۇ، ەلەكتروندى وىنمەردى قۇراستىرۇ كاسىبىن دامىتۇ...
غېىر – بىرلەگەن شارالار بەينە غېىر ۇشقىر جەبەدەي، كەدەيلىكتەن ارىلتۇ جولىنداى قات – قابات كە-دەرگىلەردى دالھە – ەدال تالغانداۋدا .

ساندى مالمەتتەردە كورسەتىلۇنىشە، بۇكىل رايونداى %96.4 كەدەي خالىق كاسپ سالاسى ارقىلى كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋگە قاتتە-ناسپ، باسقا سالاعا ويسىتىرىپ جۇمىستاندىرۇ بويىنشا قىزمەت سىتەپ جۇرگەندەر جىيىنى 216 مىڭ ادام بولغان .

سىتەن بۇرىن الدىن الۇ، ُسى بارىسىندا قۇتقارۇ – كومەكتەسۇ، سىتەن كەيىن قامتاماسىز-داندىرۇ سىندى كەدەيلىكتەن ساققانۇدىڭ كەمەل-دى مەحنايزىمى كەدەي خالىقتىڭ كەدەيلىكتەن ارىلۇ سەنمەن تىپتەن بەگەمدەي ُتۇستى .

”پارتيا مەن ۇكىمەت بىزگە مەدەۋ بولپ، كەدەيلىك قالپاعىن غېىر جولانا لاقىتىرىپ تاستادىق“ .
ار جولى بىلىتىر تۇلىغان سول ُسىتى ەسكە العاندا ُپايزاۋات اۋدانى قىزىلبويى قالاشىعى ايدىن قىستاعىنىڭ تۇرعىنى امۇت قادىر ەرىكىسىز اسەرلەنەدى .

سول كەزدە كەدەيلىكتەن ارىلغان امۇت وتباسى بالاسى اۋرۇخانادا ويەراتسىيا جاساتاندى-دىقتان، ەمدەۋ قامسىزداندىرۇى جانە مەدىتسىنا-لىق قۇتقارۇ – كومەكتەسۇ سىياقتىلار بويىنشا ەسەپتەن كوتەرىكەننەن كەيىن، تاىى دا ۇوزى ُغېىرتالاي اقشا تولەۋى كەرەك بولادى، ايدىن قىستاعىنىڭ كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ قىزمەتкер-لەرى خابار تاپقان سولڭ، دەرەۋ امۇت قادىردىڭ ۇيىنە اماندانا بارپ، جاعدايدى ەگجەي – نەگ-جەيلى ۇعىسقاننان كەيىن، اۋداندىق كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ كەڭسەسىنە اڭسى ەتەدى:
امۇت وتباسى ەڭ تومەنگى تۇرمىستى قامتاماسىزدا-دىرۇعا لىنعان، ار جىلى 6000 يۋاننان استام كومەك قاراجات بەرىلەدى، 4 – ايدا غېىر ادام الەۋمەتتىك يىگىلك جۇمسى ورنىندا جۇمىستان-عان، جەردەن تۇسەتىن پايداسى 2400 يۋان، ُتۇرلى قوسمىشا قاراجاتاردى قوسقاندا، جىلدىق جان باسىندىق كىرىسى 8000 يۋاننان اسادى.
اۋ-داندىق كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ كەڭسەسىنىڭ قىزمەتكەرلەرى اڭسىتى اداقتاعاننان كەيىن، امۇت وتباسىنىڭ اۋرۇ سەبەبىنەن كەدەيلەسۇ ”قىزىل ُتۇستى ساققاندىرۇىن“ الپ تاستايدى .

2020 – جىلدىڭ سوڭىندا دەيىن بۇكىل را-يونداى مەملەكەت دارەجەلى 32 كەدەي اۋداندا-عى شارۋالاردىڭ جان باسىندىق قولداى تابىسى 2012 – جىلدىڭ سوڭىنداى 5986 يۋاننان 12 مىڭ 35 يۇانعا ارتىپ، جىلدىق ورتاشا ارتۇى %12.3 بولغان. بۇكىل رايونداى كەدەي وتباسىلارنىڭ جان باسىندىق تازا كىرىسى 1964.21 يۋاننان 11 مىڭ 163 يۇانعا ارتىپ، جىلدىق ورتاشا ارتۇى %28.17 بولغان .

شىت جاڭا بەينە، ۇزدىكىسىز كۇرەس جاساۋدىڭ جاڭا باستاماسى
كۇنى بۇگىنگە دەيىن ُپايزاۋات اۋدانى جامباز اۋىلى يىپەكچى قىستاعىنىڭ تۇرعىنى مۇسا اشىمنىڭ الىى ەسىنىدە، سول كۇنى ول ترۇباغا قاراپ وتىرىپ، سۇ كەلگەننەن كەيىن-گى العاشقى غېىر ستاكان سۇدى الدى.
اقىرىن ُمىشىپ، باپپەن ”ەامىن“ تانتى، سوسىن سۇدى غېىر جولدا جۇتا سالىپ، كوپشىلىككە شاتتانا:
”ەشاربات ەكەن!“، – دەدى .

كەرمەك سۇعا قوش ايتىپ، تازا سۇ ُششۇ ُپايزاۋات اۋدانىنداى نەشە ۇرپاق ادامنىڭ اسل ارمانى ەدى، بۇل كۇندەرى اقىرى جۇزەگە استى — ُپايزاۋات اۋدانىنىڭ قالا، اۋىل اۋىز سۇ حاۋپىسىزدىگى يىنجەنەرىياسى بويىنشا 100 كىلو-مەتردەن استام لىستاعى مۇزتاع شىڭنىڭ

مۇزدىق قار سۇىن اكەلىپ، ورنىقتى دا ساپالى سۇ قاينارى ەتىپ، 2000 كىلومەترگە جۇىق يىنجە-نەريا قۇبىر جەلىسىن سالپ، تازا دا حاۋپىسىز قۇبىر سۇىن سان مىڭ وتباسىنا جەتكىزدى .

نەگىزدىك قۇرىلمىلاردىڭ كۇن ساينىن كە-مەلدەنۇى كەدەي وڭىرلەردىڭ كەدەيلىككە قوش ايتۇنسا بەرىك تە پارمەندى تىرەك ازىرلەدى .

كۇما اۋدانى چودا اۋىلى اياققىچودا قىستاعە-نىڭ 3 جاعىن قۇمدى ُشول قورشاپ جاتاتىن، بۇرىن قالاعا بارۇ ُششنى جالعىز اياق قۇمداق جولىمەن ُجۇرۇ كەرەك ەدى، وسىنداى قاتىناس شارت – جاعدايى قىستاقتاعى ”ساۋداگەر“ سۇلايىمان ماخۇمۇتنىڭ مازاسىن الپى كەلگەن بولاتىن.
”ساتپى العان قويى، سىيردى سىرتقا ساتۇ كەرەك، ايتسە دە مۇلدە لىستانپ بارا المايد-مىز، توڭىرەككەنگى بازار دا شەكتى، جىرعاتىپ اقشا دا تابا المايتىن ەدىك“ .
دەدى ول .

2019 – جىلى 7 – ايدا خوتاننان قاشقارعا دە-يىنگى جوعارى جىلدامدىقتى تاس جولدا كولىك قاتىنادى. قىستاقتان شىعا سالپ جوعارى جىلدام-دىقتى تاس جولعا تۇسۇگە بولادى، سۇلايىمان قىستاقتاعى 10 نەشە ادامدى باستاپ، سىسىر، قويدى، ُتپىتى، لىستاعى كۇما اۋدانى، خوتان قالاسى سىياقتى جەرلەرگە اپارىپ ساۋدالاپ، كە-رىسى غېىر ەسە ارتتى .

2020 – جىلدىڭ سوڭىندا دەيىن بۇكىل را-يونداى كەدەي بۇقارانىڭ وقۇ – اعارتۇى، ەم-دەلۇى جاپپاي قامتاماسىزداندىرىلدى، تۇرعىن ُۇيى مەن اۋىز سۇى بۇكىلدەي حاۋپىسىز بولدى. كەدەي وڭىرلەردىڭ نەگىزگى شارت – جاعدايى تارىخىي سىپياتتى جاقساردى، كەدەيلەر-دى قونىس جاڭالاپ سۇيەمەلدەۋ بويىنشا كوشىرۇ مىنىدەتى جاپپاي ورنىنالدى، سۇ، توك، چول، گاز، خابارلاسۇ سىياقتى نەگىزدىك قۇرىلمىلار جاپپاي كۇشەيتىلدى، بارلىق ايماق، وبلىس، قالالار جوعارى جىلدامدىقتى تاس جول داۋىرىنە قادام تاستادى .

”اۋىل – قىستاق ولقىلىقتارنى“ تولىقتاۋ، ”قىلتامىرلاردى“ اشۇمەن بىرگە، شىنجياڭ تاىى كەدەيلەردى وقۇ – اعارتۇ ارقىلى سۇيە-مەلدەۋ، كەدەيلەردى سالاماتتىق ارقىلى سۇيە-مەلدەۋ سەرىپىنىن ۇزدىكىسىز ارتتىرىپ، وقىتىن مەكتەبى بولۇدى، ەمدەلەتىن شىپاخاناسى بولۇدى جۇزەگە اسىرىپ، كەدەيلىكتەن ارىلتۇ-حالىقتىڭ نەگىزگى ەمدەۋ قامسىزداندىرۇنا، سالماقتى اۋرۇ قامسىزداندىرۇعا قاتىناسۇ سا-لىستىرماسى تۇگەلدەي %100كە جەتتى؛ اۋدان، اۋىل ەكى دارەجەلى بەلگىلەنگەن ەمدەۋ قۇرىلمىدارى ”الدىمەن دىباگىوز قوۋى – ەمدەۋ، سوڭىنانن اقشاسىن تولەۋ“ جانە ”غېىر بەكەتتىك“ ەسەپ جابۇدى جۇزەگە اسىردى. 3 جىلدا وڭتۇستىك شىنجياڭنىڭ 4 ايماق – وب-لىسىنا باعىتتاپ ورتا تەخنىكۇم وقۇ ماعلۇماتىن-داىى 1330 اۋىل – قىستاق شىپياگەرى قابىلدا-نىپ، كەدەي اۋىل – قىستاقتاردى تولىمە-دى شىپياگەرىمەن جاپپاي قامىتۇ، اۋىل – قىستاقتارداعى ەمحانالاردى (كەڭسە) ول-شەمدەندىرۇ سالىستىرماسى تۇگەلدەي %100كە جەتپ، وتباسىلاردا شاعىن ُدارى ساندىعى بولۇ، قىستاقتاردا ەمدەۋ كەڭسەسى بولۇ، اۋىلدا ەمحانا بولۇ، ايماق، اۋدانداردا 2A دارەجەلى شىپىاخانا بولۇ ورنىنالدى .

تۇرمىس ورتاسىنىڭ جاقسارۇىنىڭ، قوعام-دىق قامتاماسىزداندىرۇ ورمەسىنىڭ جوعارىلاۋد-نىڭ ارقاسىندا بۇقارانىڭ رۇخانى بەت – بەينە-سىنىدە تارىخىي وزگەرىس تۇىلدى — وزىندىك كەدەيلىكتەن ارىلۇ قابىلەتى كورنەكتى ارتتى، اۋىل – قىستاقنىڭ مادەنى قىيملى بايدى، شاتتىق كۇلكە-لەرى كويەبىدى؛ جۇرت جۇرەگى ورنىقتى، وي – نىيەت وڭىنا باستى، بىرىككەن كۇش جەتەرلىك بولدى، تابىس سەزىمى، باقت سەزىمى، حاۋپى-سىزدىك سەزىمى ۇزدىكىسىز كۇشەيدى .

داۋىل تۇرىپ، تولقىن كوتەرىلدى. كەدەي-لىكتەن ارىلىپ، كەدەيلىك قالپاعىن الپ تاستاۋ سوغىى كومبە ەمەس، قايتا جاڭا تۇرمىستىڭ، جاڭا كۇرەشتىڭ باستاماسى. كەزەكتە اۋىل – قىستاقتى كۇلدەندىرىۋدى جاپپاي لىگەرلەتتۇدىڭ جوباسى كەسىكىندەلدى، ارماندى كوكەيدە ساقتاپ، تىيانشان الاىىنداى ار ۇلت بۇقاراسى جاپپاي دوڭگەلەك داۋلەتتى قوعام ورناتۇدىڭ ”قارقىنىن“ قايراتاننا كورسەتۇدە.